

Biblická etika

Nový zákon

Celá novozákonní etika se odvíjí od působení Ježíše Krista a od následování jeho příkladu. Proti starozákonní etice přináší Nový zákon mnoho nového a převratného, ale zároveň je zachována kontinuita Starého zákona. Již podle slov Ježíšových nebylo úkolem Mesiáše Zákon zrušit, ale naplnit. V tom tkví síla novozákonní etiky: **převratnost nového pohledu bez zpřetrhání kontinuity SZ a bez jeho odmítnutí.** (často je možné se u „nových“ učení setkat s tím, že je staré téměř revolučně odmítáno a nahrazováno novým)

Základní charakteristika NZ etiky

- v první řadě se jedná o **následování Ježíše Krista** = v první řadě jde podle jeho vzoru o mezilidské vztahy = **přístupovat k lidem se vstřícnou náklonností, nesobeckostí** (až do krajnosti – láska k nepřátelům) = **láska k bližnímu** je zde právě to rozhodující, podle čeho se hodnotí skutky
- NZ etika **je opět etikou odpovědi**, podobně jako ve SZ
- zásadní **výchozí bod celé NZ etiky nalézáme v „nejvyšším přikázání“** - „Miluj Hospodina, Boha svého, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí“ + „Miluj svého bližního jako sám sebe“ (pozor, zde je třeba připomenout, že člověk musí také umět milovat sám sebe, aby mohl milovat druhé jako sebe) = nejde o žádnou novou tezi, ale o potvrzení SZ pohledu – je zde vidět, že se jedná o srdce, duši a mysl, pokud tyto tři složky člověka budou prodchnuty láskou k Bohu i bližnímu, odpovídající praktický život z toho již nemůže neplynout
- **obrat k nitru člověka** = vždy jde o zásadní proměnu lidského nitra, již neznamena nic povrchní dodržování zákona, ale rozhodující je vnitřní souhlas – velkou roli tedy hraje „obrácení“ (řec. metanoia), odvrácení od něčeho co bylo a příklon k něčemu jinému, často obrát čelem vzad o špatného k dobrému, vždy jde o naprostou změnu vnitřního smýšlení
- **neruší normy** = pravidla potřebujeme, **ale nikdy nemohou nahradit vnitřní rozhodnutí** = Ježíš normy neruší, ale doplňuje je o nutnost vnitřního rozhodnutí
- když normy vznášejí požadavek na člověka, vnitřní postoj se zdá důležitější než vnější úkon = např. "nezabiješ" sice závaznosti nezbavíme, ale Ježíš tento příkaz radikalizuje tak, že už když se člověk na druhého hněvá, vraždí ho ve svém srdci
- na druhou stranu morální požadavky bez vnitřního souhlasu nic neznamenaají = když nevraždím, ale nejraději bych to udělal, nečiním nic dobrého – nejen že nemám vraždit, ale také a hlavně po tom netoužit
- **zůstává v realitě života**, neodmítá zákony ani autority – sice jde v první řadě o radikální změnu nitra, ale nelze se povznášet mimo reálný svět, zde máme svým životem morálku osvědčovat, zde se má prakticky žít
- NZ **etický program je shrnut v blahoslavenstvích** kázání na hoře, která však ukazují cestu, nikoliv cíl
- nabízí **nový pohled na Smlouvu SZ** = stará Smlouva má pokračování ve smlouvě nové - ve smlouvě v Ježíšově krvi (evang.) a ve smlouvě v Duchu svatém (Pavel)
- **etika ruku v ruce s vírou se otevírá celému světu** = etika je najednou zavazující pro všechny, víra a náboženství je přístupné všem a příslušnost k novému vyvolenému lidu nezávisí na židovské národnosti
- v žádném případě se nejedná o výkonnostní morálku, člověk může být dobrý jen z Boží milosti, zásluhy nelze získat výkonem

Zásadní změny oproti SZ lze shrnout:

- obrát k nitru člověka
- otevřenost pro všechny národy, sociální vrstvy i typy lidí
- nová smlouva otevřená pro všechny s novým znamením Ježíšovy krve
- radikalizace SZ požadavků Zákona a Desatera

Pavel a evangelia

Pro jednoduchost si můžeme NZ etiku rozdělit do dvou oblastí: etiku evangelií a etiku Pavlových listů. V každé části nacházíme trochu jiné důrazy a trochu jiný způsob podání. O etice evangelií i Pavlových listů platí již výše napsané.

Na úvod je nutné si uvědomit jednu věc. Na rozdíl od evangelií, je etika nacházená v Pavlových listech naprosto konkrétní, to co Pavel píše ve většině případů nejsou obrazy a podobenství, ale konkrétní poučení v konkrétní situaci. Při čtení listů je tedy vždy nezbytně nutné vědět pro koho a do jaké situace jsou listy psány! (abychom mohli např. pochopit, proč Pavel píše o tom, že mají ženy mlčet a mít přikryté vlasy šátkem a abychom takový příkaz pak nevyžadovali v dnešním evropském společenství) Pro běžnou potřebu se lze s určitým omezením spokojit s předmluvami k listům, jak je nacházíme např. v ekumenickém překladu bible.

Rozlišení evangelijních poučení od NZ listů

Evangelia

- Ježíš předkládá mravní poučení obrazně a metaforicky. Není možné brát je do slova. (Nedělej si starosti, co budeš jíst a pít... Kdo Tě prosí tomu dej... Když Tě tvá ruka nebo oko pokouší utrhni, vyloupni je ...). Chtějí vybídnout člověka k radikální poslušnosti vůči Bohu a ke stále větší dokonalosti, nikoliv k bezhlavé bezmyšlenkovité realizaci.
- Kristovy požadavky se stávají ukazateli na cestě, kterou musíme jít při hledání pravého určení našeho bytí v zaměření na Boží království.

Pavel

- Mravní přikázání novozákonních listů jsou na druhé straně pravidla jednání a mravních norem v striktním slova smyslu. Chtějí být brána doslovně. (Neodplácejte zlým za zlé... Vy děti poslouchejte své rodiče...). Křesťanská tradice pojímala tyto přikázání stále jako normy, které tak jak zněly byly uvedeny do praxe, a sice nejen od křesťanů, nýbrž ode všech lidí.
- Pavel je tedy ve svých dopisech velice konkrétní a nacházíme u něj dokonce tzv. **katalogy ctností a neřestí**, kde je přesně uvedeno, čeho by se měl člověk vystríhat a co v sobě pěstovat. (1Kor 6,9n; Gal 5,19n; Kol 3,5n)

Postoj NZ etiky k zákonům a autoritám

- Kristus sám nám dává svým učením i životem příklad poslušnosti nejen vůči občanskému zákonu, ale také vůči kultickým předpisům svého lidu.
- Když byl postaven před otázku placení daně (Mk 12,13-17), tzn. zda je dovoleno platit císaři daň nebo nikoli, byla jeho odpověď: „*Dejte císařovi, co je císařovo a Bohu co je Božího*“.
- Přesto dává Ježíš současně najevo, že stát musí být podřízen nakonec vůli Boží a odvisí od Boží autority. Uznává Pilátovu soudní pravomoc, i když popírá jeho nespravedlivý úsudek, a podřizuje se nespravedlivému rozsudku smrti bez jakéhokoli odporu.
- Stejným způsobem respektuje Ježíš opatření náboženských autorit. Platí chrámovou daň (Mt 17,24-27). Putuje v předepsaném liturgickém čase do chrámu. Dodržuje sabat, i když na způsob sterilního formalismu jak to dělali učitelé zákona.
- Prvotní církve zaujala stejný postoj k veřejné autoritě jako Ježíš. Přes ty ne vždy dobré zkušenosti apoštola Pavla s římskými autoritami nenacházíme v jeho spisech žádné slovo proti císařské říši.
- Naopak, v listě Římanům 13, 1-7 se nachází pasáž, ve které jsou křesťané vázáni ve svědomí k poslušnosti vůči vládě (zřízení) státu. Něco podobného najdeme u 1 Petr 2, 13-17, kde úcta ke králi je jmenována současně a vedle bázně vůči Bohu. „*Bojte se Boha a ctěte císaře*“! Něco podobného je dále v Tit 3,1-2. V 1 Tim 2,1-3 je doporučována modlitba za ty, kteří nesou autoritu.

8 9 Etika reči na vrchu

Reč na vrchu (Mt 5 – 7) je dobre vyváženou a presne štruktúrovanou kompozíciou, do ktorej evanjelista zhromaždil rozličné tradície pod titulom lepšej či novej spravodlivosti. Téma a obsah sa v jednotlivých častiach menia, sú pospájané jemným spojivom, ako je to zvlášť viditeľné v siedmej kapitole. Jeden výrok nasleduje za druhým bez základnej myšlienky, ktorá by ich spájala. Kapitola sa začína napomenutím nesúdiť, aby sme neboli súdení (Mt 7, 1). Šiesty verš hovorí, aby sa nehádzali sväte veci psom. Nasledujúca veta, bez akejkoľvek nadväznosti, obsahuje výzvu: „Proste a dostanete! Hľadajte a nájdete! Kľopte a otvorí vám!“ (Mt 7, 7). Dvanásť verš prináša všeobecné pravidlo: „Všetko, čo chcete, aby ľudia robili vám, robte aj vy im“ (Mt 7, 12). Takýto rad výrokov sotva mohol odznieť ako jednoliata reč. Reč na vrchu neobsahuje spísanú celistvú prednášku, ale vytvorenú tradíciu, ktorá mocou Ježišovej autority a v jeho mene predstavuje platnú náuku pre spoločnosť veriacich.

Zvláštnosť tejto kompozície sa ukáže ešte jasnejšie, keď sa porovná s kratšou skladbou v Lk 6, 20 – 49. Táto reč sa začína podobne ako u Matúša blahoslovenstvami, ale obsahuje len štyri výroky s protívahou v podobe štyroch „beda“. Nato nasledujú krátke racionálne úvahy týkajúce sa okrem iného lásky k nepriateľom, milosrdenstva a správania sa voči bratom. Na konci, podobne ako u Matúša, je výzva pozorne počúvať Ježišovo ohlasovanie. Tu už máme záznam kratšej kompozície, ktorá sa však už predtým podávala ústnou tradíciou. Táto tradícia výrokov poslúžila evanjelistovi Matúšovi ako predloha. Do zredukovaného kontextu vsunul state, ktoré sú tiež z tradície Ježišových výrokov (O), a v Lukášovom evanjéliu

zase nájdeme iné body, pochádzajúce z ústnej tradície, ale nie z prameňa Q. Tak stojí modlitba Otčenáš u Lukáša na začiatku jedenástej kapitoly, výroky o ustarostenosti pre pozemské veci majú paralelu v Lk 12, 22 – 31 a dvojité výrok o úzkej a širokej bráne sa nachádza v Lk 13, 23 a n. Motív, ktorému je podriadená celá kompozícia reči na vrchu, je tento: „Ak vaša spravodlivosť nebude väčšia ako spravodlivosť zákonníkov a farizejov, nevojdete do nebeského kráľovstva“ (Mt 5, 20). Ide teda o to, uznať a ukázať, že spravodlivosť počas života je nevyhnutnou podmienkou pre vstup do nebeského kráľovstva. Po takejto spravodlivosti treba túžiť (Mt 6, 33). Podobnú myšlienku nájdeme aj v Starom zákone, v žalmoch: „Pane, kto smie bývať v tvojom stánku? Kto môže nájsť odpoveď výzvou: „Ten, čo kráča bez poskvrvny a koná spravodlivo“ (Ž 15, 2). Reč na vrchu sa spája s týmto tradíciami a v typicky katechetickej kompozícii sa snaží vysvetliť, čo znamená žiť a konať novú spravodlivosť.

Štruktúra reči na vrchu je určená práve témou novej spravodlivosti. V úvode sa hovorí, že Ježiš vystúpil na vrch, aby hovoril k svojim učeníkom (Mt 5, 1). Kedysi bol zákon oznámený na hore Sinaj, teraz sa jeho záväzná interpretácia opäť podáva na vrchu. Nová spravodlivosť predčí starú a zaujme jej miesto. Úvod reči na vrchu súvisí aj so záverom Matúšovho evanjelia, kde zmŕtvychvstalý Pán poveruje svojich učeníkov, aby šli do celého sveta a učili národy zachovávať všetko, čo im prikázal (Mt 28, 16 – 20). Toto Ježišovo učenie, ktorým sa má riadiť spoločensvo veriacich, podáva reč na vrchu.

Po úvode nasledujú blahoslavenstvá (Mt 5, 3 – 12). Skrze spoločensvo s Ježišom tu začína nový Boží svet; táto myšlienka poznáči aj nasledujúce verše o soli zeme a svetle sveta (Mt 5,

13 – 16). Až po vyjadrení prísľubu Božieho milosrdenstva v šiestich antitezách sa spresňuje, čo znamená nová spravodlivosť (Mt 5, 17 – 20; 21 – 48). Reč na vrchu podáva etické príklady tak, aby sa mohli vsunúť do radosnej zvesti o Božom kráľovstve. Šiesta kapitola hovorí o správnom spôsobe, akým majú Ježišovi učeníci vzdávať úctu Bohu: o dávaní almužny, o modlitbe, o pôste (Mt 6, 1 – 18); v ďalšej časti je rozprava o tom, akou cestou majú učeníci nasledovať Ježiša, ako aj o zhromažďovaní peňazí a o starostiach života (Mt 6,19 – 34). V siedmej kapitole sú najprv pridané výroky a napomennutia, potom štyri vážne výstrahy: o úzkej a širokej bráne (Mt 7, 13 a n.), o falošných prorokoch (Mt 7, 15 – 20), o tých, čo iba hovoria: „Pane, Pane“ (Mt 7, 21 – 23), a napokon podobensvo o dvoch staviteľoch (Mt 7, 24 – 27). Na konci sa konštatuje, že ľudia žasli nad Ježišovou rečou. Skutočne, učil ako ten, kto má plnú moc, a nie ako zákonníci (Mt 7, 28 a n.). Etické inštrukcie obsiahnuté v reči na vrchu vyvolávajú rozdielne reakcie. Niektorí poslucháči reagujú s pohoršením, nepochopením a odmietaním, iní zas Ježišove slová prijímajú, poslušne sa im podriaďujú a nasledujú ho.

V *dejinách interpretácie* tu bola vždy snaha opísať, ako by mal vyzerať život kresťanov podľa reči na vrchu. Keď zhodnotíme a prediskutujeme tieto rôzne interpretácie, budeme môcť lepšie definovať zmysel etiky predloženej v reči na vrchu.

(1) Interpretácia objavujúca sa v stredoveku sa snaží chápať reč na vrchu ako *etiku dokonalých*. Kto chce byť dokonalý, musí z tejto reči porozumieť, ako sa má správať. Zatiaľ čo laici mali dodržiavať Desatoro a prikázanie lásky, mnisi sa okrem nich usilovali o prísnejšiu etiku reči na vrchu. Až opozícia zo strany reformácie vystupuje proti etike na dvoch úrovniach. Odhaľuje, že reč na vrchu povoláva všetkých

k obráteniu a nezameriava sa len na okruh tých, čo si hovoria dokonali a od ostratných sa odlišujú vyššou etikou.

(2) Reformácia interpretovala reč na vrchu predovšetkým ako *etiku pokánia*. Zákon učí poznať hriech, a preto nová spravodlivosť dáva kresťanom porozumieť, že ako stratení hriešnici nebudú spasení svojimi skutkami, ale iba Božím milosrdenstvom. Požiadavky reči na vrchu sú teda v konečnom dôsledku neuskutočniteľné; ukazujú však akoby v zrkadle, že hriešnik môže dosiahnuť spásu iba tým, že bude Božie milosrdenstvo prijímať ako milosť. Reč na vrchu nechce dať Ježišovým učeníkom v istom zmysle príležitosť chváliť sa vlastnými skutkami a dielami, akoby oni robili všetko pre uskutočnenie novej spravodlivosti a tým si získali právo na prístup k spáse. Bezpochyby teda reč na vrchu treba počúvať aj v zmysle výzvy na obrátenie. Predsa len, ako to ukazuje predovšetkým jej záver, dokazuje učeníkom, že Božie prikázania treba počúvať a zachovávať, a preto nie je len pozvaním k obráteniu, ale aj odovzdaním jasných etických príkazov.

(3) Iná interpretácia by chcela chápať reč na vrchu ako *etiku zákona*. Podľa tejto interpretácie Ježišovo prikázanie chce predstihnúť Mojžišov zákon, a preto ho treba zachovávať ako požiadavku vyššej spravodlivosti. V čase reformácie sa fanatici dožadovali – a to aj donucovacími prostriedkami – nastolenia etiky reči na vrchu so všetkou tvrdosťou zákona. Ruský náboženský filozof konca 19. storočia L. N. Tolstoj z reči na vrchu logicky vyvodil charakter zákona. V zákaze pomsty chcel vidieť kľúč k interpretácii, zakazujúcej kresťanovi akúkoľvek formu odporu, ktorý, naopak, musí byť nahradený bezhraničnou láskou aj k nepriateľom. Kresťan preto nemôže nikomu skladať prísahu ani nemôže byť absolútne poslušný svetskej inštitúcii, ale je povolaný skúmať, hodnotiť a kriticky sa stavať voči všetkým inštitúciám. Takéto chápanie ľahko

môže mať extrémne následky, môže viesť k akejsi forme anarchie, lebo reč na vrchu nechápe ako programový výklad požiadaviek zákona, ale ako predloženie usmernení v zmysle znamení prislúbenej spásy. Výzvy reči na vrchu sa preto môžu správne pochopiť len vtedy, ak ich budeme brať do úvahy v nerozdeliteľnom zväzku s ohlasovaním evanjelia.

(4) *Idealistická interpretácia* chce odstrániť chyby predošlej interpretácie etiky v zmysle zákona. Potvrďuje, že súbežnou interpretáciou možno správne pochopiť reč na vrchu, ale jej cieľom je vzbudiť novú mentalitu a priviesť ju do modernej situácie, kde sa má uskutočňovať. Preto sa netreba pozastávať pri úvahách nad jednotlivými výrokmi, ale rozpoznať základný požadovaný etos a začať uskutočňovať mentalitu, ktorá mu zodpovedá. Táto interpretácia ukazuje, že reč na vrchu nemožno vysvetľovať v zmysle zákona, nech by sme chápali a brali zákon akokoľvek. Posolstvo reči na vrchu takto nie je pochopené celistvo, lebo zámerom Ježišových slov nie je prebudiť a nastoliť novú mentalitu, ale pozývať ľudí, aby poznali Božiu vôľu vo všetkých aspektoch života.

(5) A. Schweitzer a iní exegeti na začiatku 20. storočia pochopili a uznali, že v Ježišovom ohlasovaní patrí centrálna dôležitosť eschatológii. Keďže ľudia akosi vždy očakávali koniec sveta v blízkej budúcnosti, A. Schweitzer z toho vydedukoval, že etiku reči na vrchu treba identifikovať ako prechodnú, *interimnú etiku*. Pre krátky časový úsek, ktorý mal predchádzať zmene sveta, mala reč na vrchu poslúžiť ako výnimočná, *imporiánna etika*, a keďže potom parúzia nenasrala, nemôže sa už viac zovšeobecňovať. Liberálne protestantské kresťanstvo, ktoré Schweitzer reprezentoval, sa muselo preto vzdať priameho identifikovania svojej viery s učením Ježiša Krista. Bolo oveľa lepšie uznať, že etika je bezpochyby základom náboženstva. Pri takejto interpretácii treba poznamenať, že etika reči

na vrchu, tak ako ju chápal evanjelista a spoločenstvá veriacich, sa nemohla nijako považovať za interimnú – prechodnú. Matúšovo evanjelium v každom prípade obsahuje poznanie tzv. omeškania parúzie a v takejto situácii chce byť jasným učeníom o tom, ako majú kresťania uskutočňovať v živote učenie reči na vrchu.

(6) Reč na vrchu bola v poslednom polstoročí objektom mieriadneho záujmu aj pri pokusoch o *etiku pokoja*, kde sa bestrannému aplikovaniu posolstva reči na vrchu, keď sa niektoré výročky vyberú izolovane a použijú sa ako pravidlá politického správania. Reč na vrchu síce zdôrazňuje svojím poslucháčom záväznosť poslušnosti, ale nepredkladá nijaký politický program. Jedine ak povolanie k nasledovaniu znamená pre kresťana aj zodpovedne konať v časných záležitostiach, potom môže so správnym nasadením, ale aj s odstupom robiť svoje rozhodnutia a vedome prevziať svoje politickú zodpovednosť.

V rozličných interpretáciách, ktoré sme uviedli, sa vždy vydvihovali isté dôležité aspekty. Jednostranné interpretácie sa musia skorigovať. Reč na vrchu nemožno vnímať v zmysle akejsi elitárskej etiky pre dokonalejších, ani ako superpožiadavku so záväznou hodnotou zákona. Nemôže byť ani zdrojom akejsi idealistickej mentality, ktorú treba prebudíť, ani interimnou etikou všeobecného náboženského správania v súčasnosti. Nemožno ju brať ani ako spovedné zrkadlo, ako výzvu na pokánie s neuskutočniteľnými príkazmi, ani neslobodno z celku vymínať jednotlivé slová či myšlienky a robiť z nich pravidlá praktického rozlišovania a potom nimi meniť politické programy. Kritické protiotázky, ktoré možno položiť jednotlivým interpretáciám, nás znovu privádzajú k pôvodnému

textu: Aký je teda význam etických direktív Ježišových slov? V akom vzťahu sú viera a skutky?

Pri pozornom skúmaní reči na vrchu zostaneme prekvapení, keď zistíme, že viaceré etické princípy nájdeme aj v *židovských výrokoch*, ktoré už predtým žili v ústnom podaní a našli svoje písomné vyjadrenie neskôr v Mišne a Talmude. Mt 5, 28 hovorí, že kto sa žiadostivo pozerie na ženu, už s ňou v srdci scudzoložil.

U rabínov nájdeme obdobnú argumentáciu: „Ktokoľvek sa diva (žiadosťivo) na ženu, akoby s ňou šiel na lôžko“ (Kolla D). V Mt 6, 26 čítame: „Pozrite sa na nebeské vtáky: nesejú, ani nežnú, ani do stodôl nezhrmažďujú, a váš nebeský Otec ich živí.“ Podobne rabínske učenie hovorí: „Videl si... divá zver či vtáky majú vari svoje remeslo? A predsa sú bez zbytočných starostí nakrmené“ (Qid 4, 14). Ako paralelu k pravidlu z Mt 7, 2: „Ako budete súdiť vy, tak budú súdiť aj vás“ možno citovať výrok z Meg. 12. bn. „Akou mierou človek meria, takou ho bude merať Boh.“ Významným príkladom je tzv. zlaté pravidlo v Mt 7, 12: „Všetko, čo chcete, aby ľudia robili vám, robte aj vy im. Lebo to je Zákon i Proroci.“ K tomuto výroku nájdeme paralely nielen v židovskom svete, ale aj v gréckom a rímskom. Aténčan Isokratos v 4. storočí pred Kristom uvažuje: „To, čo vás rozčuluje a čo trpíte od druhých, vy druhým nerobte.“ Časovo súbežne s Ježišom židovskí zákonníci učili, že to, čo sa nepáči nám, nemáme robiť ani bližným. V helenisticko-židovskom liste Aristoevi (asi 100 pred Kr.) nájdeme toto pravidlo v pozitívnej formulácii: „Dobro, ktoré chceme sami pre seba, musíme robiť aj my ostatným.“ Táto rada je overená stáročiami, a teda je už súčasťou tradície podávanej ako overené učenie.

Etika reči na vrchu má z nemalej časti základ v tradíciách, ktoré mohli byť tak palestínskymi, ako aj židovsko-helenistickými. Etické učenie si teda poslužilo bohatým pokladom skúseností, aby pomocou neho vyjadriło, čo treba pokladať za správne zachovávanie Božích prikázaní. V podklade výrokov a predávaných poznatkov sa jasne vynára špecifický charakter vlastný etike reči na vrchu. Nielenže súhlasne prijímajú už existujúce názory, ale z viacerých aspektov, ako to ukazujú antitézy (Mt 5, 21 – 48), sa rozhodne stavajú proti rozšíreným názorom, ktoré viedli k oslabeniu a zľahčovaniu Božích prikázaní a proti ktorým sa stavia i záväzné potvrdzujúce Ježišovo slovo.

Na to, aby sme správne pochopili *etické učenie reči na vrchu*, treba ho vidieť v kontexte celej skladby: Ježiš vo svojej reči dáva do kontrastu starú spravodlivosť a novú spravodlivosť prichádzajúceho Božieho kráľovstva. Tu nejde o kvantitatívne prekonanie skutkov zákoníkov a farizejov, veď nová spravodlivosť má základ v inej prirodzenosti než stará, lebo nie je podrobená legalistickej snahe ukázať vlastnú nábožnosť, ale je úplne oddaná v dôvere v Božiu pomoc.

Reč na vrchu sa začína blahoslavenstvami s prísľubom spásy a až potom rozvíja etické učenie. U Matúša nachádzame rozšírenú verziu blahoslavenstiev v porovnaní s Lukášovou verziou. Zatiaľ čo u Lukáša sa Ježiš obracia priamo na učeníkov („Blahoslavení ste“), u Matúša je formulácia preložená do tretej osoby a tým je vlastne rozšírená a nesie v sebe základ všeobecnej hodnoty: „Blahoslavení chudobní v duchu...“

Chudobní, o ktorých sa hovorí v prvej vete, sú chudobní v duchu – ide o výraz, ktorý možno nájsť medzi podobnými výrazmi kumránskych rukopisov (1 QH 14, 7). Sú to ľudia, ktorí nemajú nič, ale vystierajú prázdne ruky k milosrdnému

Bohu, aby ich naplnil. Týmto spôsobom sa nechce vyjadriť vonkajšia chudoba, ani to, že by im chýbalo úplne všetko. Sú nazvaní ako blahoslavení chudobní – podobne ako hladní, plačúci a prenasledovaní – nie pre svoje skutky, ale preto, že s dôverou prijímajú milosrdnú Božiu pomoc ako dar nebeského Otca, ako výraz túžby po budúcom Božom kráľovstve.

Zatiaľ čo prvá časť blahoslavenstiev hovorí o ľuďoch, ktorí sa nachádzajú v ťažkostiach a dúfajú v spásnu Božiu pomoc, druhá časť sa obracia na tých, čo prijali evanjelium o príchode Božieho kráľovstva a prispôbili mu svoje konanie. Blahoslavení milosrdní, čistého srdca, širitelia pokoja a prenasledovaní. Útecha pre nich neprichádza z neurčitej budúcnosti, ale už teraz je im darovaná spása.

Aj v záverečných veršoch sa hovorí o tomto Božom milosrdnom dare: „Vy ste soľ zeme... Vy ste svetlo sveta“ (Mt 5, 13–16). Toto nie je pozvanie či výzva stať sa soľou zeme, svetlom sveta, ale je to tvrdenie: „Vy ste“. Všetko potom záleží už len na nás, nestratiť chuť soli, lebo inak soľ nestojí za nič, a nestratiť silu vo vyžarovaní sveta, lebo inak je všetko v moci tmny. Posolstvo spásy, ktoré je obsiahnuté a vyložené v blahoslavenstvách a výrokoch o soli a svetle, presahuje aj všetky ostatné etické ponaučenia reči na vrchu ako základná, vedúca téma.

Čo vlastne znamená nová spravodlivosť, vysvetľuje druhá časť piatej kapitoly v šiestich antitézách, z ktorých tretia, štvrtá a šiesta majú paralely v Lukášovom evanjeliu, no už nie v podobe antitéz, ale v podobe výrokov. Matúš očividne zostavil tieto výroky podľa vzoru už predtým existujúcich antitéz. Proti Písmu a tradícii Ježiš stavia svoje autoritatívne „Ale ja vám hovorím“, aby tým od podstaty zjaval Božiu vôľu. Preto, ako hovorí evanjelista (Mt 5, 17), slovo Písma nebude zrušené, ale naplnené, teda vyložené, vysvetlené podľa pôvodného

úmyslu. Zradikalizovanie Nového zákona oproti Starému jasne badať v kontrapozíciách typu „nielen, ale už aj“. Nielen samotný čin zabíjania, ale už aj zlé slovo proti bratovi je prehrešením sa proti prikázaniu „nezabíjaj“. A nielen dovŕšené cudzoložstvo, ale už aj žiadostivý pohľad je porušením prikázania „nescudzoložíš“.

V následnosti antitézy je isry vývoj, ktorý napokon vedie k požiadavke dokonalosti, t. j. k životu úplne sprevádzanému Božím milosrdenstvom (Mt 5, 48). Lukášova paralela piatej antitézy hovorí: „Tomu, kto ťa udrie po lici, nastav aj druhú. A tomu, kto ti berie plášť, neodopri ani šaty“ (Lk 6, 29). Matúš stavia do kontrastu starozákonné právo tvrdej odplaty „Oko za oko, zub za zub“ (*ins talionis*). Namiesto doterajšej pomsty prichádza bezhraničná láska zakazujúca odplatu. Veď nazaj, zlo je otupené a stráca opodstatnenie, ak nenarazí na odpor, ak sa trpezlivo znáša.

Mýšlienka, že je múdrejšie znášať násilie, než ho konať, bola vyjadrená už v staroveku ako ovocie racionálnej skúsenosti tak v gréckej filozofickej tradícii, ako aj vo výrokoch zákonníkov. Ježiš však neformuluje pravidlo rozvážneho konania, ale hlása záväznú Božiu vôľu, ktorá sa svetu môže zdať úplne cudzia. Veď kam by sme prišli, keby sme sa vždy správali podľa nej? Ježišovo slovo však nemožno oddeliť od toho, ktorý toto slovo hlása: iba ak máme dôveru v neho, môžeme pochopiť zmysel jeho slov.

Podobne aj posledná antitéza, prikázanie lásky, je konkrétno-zovaná ako láska k nepriateľom. Ježiš nepopiera, že existujú nepriatelia a že môžeme mať odporcov, ale keď na ich preklínanie odpovedáme žehnaním a keď prosíme za nich Boha, vtedy ich nepriateľstvo stráca odvalu a ostrie. Iba takto sa dá dobrom premáhať zlo. Záväzný charakter etických pravidiel týchto antitéz zrejme nemožno chápať ako návrh praktických noriem,

ani ho nemožno nanútiť zákonnými prostriedkami. Totiž len keď sa uskutočňuje nasledovanie, otvára sa cesta pre prichádzajúce Božie kráľovstvo, teda len keď Ježišovi učeníci svojimi slabými skutkami oslavujú a uctievať majú nebeského Otca.

Výzva príliš sa nestarostiť, uvedená v druhej časti šiestej kapitoly, nemá za cieľ viesť k bezstarostnosti či záhnalke, ako keby sa dalo žiť bez plánovania a predvídania, ale odhaluje, že našim bohom je všetko, k čomu lípne naše srdce: „Lebo kde je tvoj poklad, tam bude aj tvoje srdce“ (Mt 6, 21). Preto vo svojom živote musíme rozlišovať skutočné priority. Malovernosť s Bohom nepočíta, zatiaľ čo veriť znamená konať Božiu vôľu a úplne dôverovať jeho slovu.

Siedma kapitola vysvetľuje, čo znamená nasledovať Krista: ísť úzkou, a nie širokou cestou a nemyšlieť si, že táto cesta k cieľu bude jednoduchá a pohodlná (Mt 7, 3 a n.). Po výzve uskutočňovať Ježišove slová prichádza ešte jedno vysvetlenie v podobensrve o múdrom a nerozumnom človeku. Človek, ktorý postavil dom na piesku, vybral si zdanlivo jednoduchšie a lacnejšie riešenie. Keď však príde víchor a búrka, dom sa zrúti. A dom postavený na skale zostane bezpečne a pevne stáť, aj keď sa dostavia nebezpečenstvá. Iba ten, kto vložil svoju dôveru do Ježiša a nasleduje jeho učenie, podobá sa múdremu mužovi, ktorý našiel pevný základ pre svoj život. Ježiš neučil – a týmto sa reč na vrchu končí – ako zákoníci, ktorých tvrdenia boli vždy otvorené diskusií, námietkam či presvedčivejším dôkazom a novým otázkam a odpovediam. Jeho slová sú prednesené s plnou mocou a vyjadrujú Božiu vôľu v jej absolútnej platnosti.

Etika reči na vrchu neponúka všeobecné pravidlá múdrosti, jej cieľom je ohlasovanie blízkosti Božieho kráľovstva a pozvanie nasledovať Ježiša. Isteže, do veľkého komplexu reči na vrchu

sa začlenili niektoré odovzdávané a skúsenosťami overené tradície. Aj napriek tomu všetky výroky majú svoje pevné miesto v hlásaní novej spravodlivosti, ktorá musí určovať celý život Ježišových učeníkov. Jeho učenie možno na záver synteticky zhrnúť do piatich téz:

(1) Reč na vrchu nemá pôvod v inštitúte zákona, ale v úteche blahoslavenstiev. Radostný tón, ktorý znie na začiatku, prechádza aj do nasledujúcich častí textu.

(2) Reč na vrchu uvádza a ohlasuje Božie milosrdenstvo. Bezhraničná ako Božia láska, taká má byť aj láska tých, čo sú povolani byť učeníkmi a nasledovať Pána. Týmto sa uskutočňuje nová spravodlivosť, uvádza sa do praxe zlaté pravidlo, a v utrpení, žehnaní a modlitbe sa formuje láska k nepriateľom.

(3) Reč na vrchu vyžaduje od učeníkov úplnú poslušnosť Božej vôli. Keď vykonáme dajaký hrdinský čin, to ešte neznamená, že sme poslušní. Mohol by som nepriateľovi, ktorý ma bije, nastaviť aj druhé líce, či dať mu aj šaty, keď mi vzal plášť, ale bez lásky je to všetko nanič (1 Kor 13). Príklady uvedené v antitezách chcú ukázať, že Božia vôľa, tak ako ju predstavuje Ježiš, sa nezakladá na takom či onakom skutku či pravidele, ale jej cieľom je sebadarovanie celého človeka.

(4) Pomerne často diskutovaná otázka, či pomocou reči na vrchu možno robiť politiku a či je vhodné, aby sa používala na takéto ciele, predstavuje úplne pomýlenú úvahu. Pravidlá reči na vrchu nie sú ako pravidlá či normy, ktoré možno okamžite použiť. Svojou radikálnosťou odhaľujú prirodzenosť sveta a proti nej stavajú Božiu vôľu. Svojimi výzvami sa nezameriavajú len na osobnú spiritualitu, ale povolávajú k úplnosti viery v každodennosti života. Keď majú na mysli Pánove slová, Ježišovi učeníci musia vo všetkých oblastiach života konať a stať v službe zmierenia medzi ľuďmi a musia pomáhať pri vytváraní pokoja.

(5) Tým je reč na vrchu zároveň posolstvom o pokoji a výzvu na pokánie. Ustavične pripomína kresťanom, čo im ešte chýba, a tak ich privádza k Božiemu milosrdenstvu, z ktorého jediného vyvierajú možnosti založiť a žiť novú spravodlivosť.

8 10 Etické závery z Ježišovho príbehu

Etickú aplikáciu, ktorú tradícia o Ježišovi v bohatej miere odovzdávala ústnym podaním, znovu prebrali evanjelisti a posilnili ju viacerými bodmi prostredníctvom svojich redakčných úprav.

Evanjelista Marek, ktorý ako prvý zredigoval písomnú správu o skutkoch, umučení, smrti a zmŕtvychvstaní Ježiša, obzvlášť zdôrazňuje motív nasledovania. Napríklad rozprávanie o uzdravení slepého sa končí poznámkou, že uzdravený zo slepoty, ktorého vieru Ježiš ocenil, nasledoval Ježiša na jeho cestu (Mk 10, 52). Takýmto spôsobom rozprávanie už nekladie dôraz na zážitak uzdravenia, ale na hodnotu nasledovania. Ako v prípade dvoch bratov, ktorých Ježiš na začiatku svojho verejného života povolal pri rybolove a ktorí zanechali všetko a išli s ním (Mk 1, 16 – 20), tak celé evanjelium pozýva vydať sa na cestu s Ježišom. Čas sa naplnil, a preto je tu pozvanie s vierou sa obrátiť k evanjeliu, konať pokánie a obrátiť sa (Mk 1, 15). Ten, kto vlastnú pozemskú majetky však viac než iní váha brat úplne vážne toto volanie. Ako ťažko je bohatému vojsť do Božieho kráľovstva (Mk 10, 24)! Evanjelista opakuje Ježišove slová, sformulované veľmi tvrdo, podľa ktorých je ľahšie tave prejsť uchom ihly ako boháčovi vojsť do Božieho kráľovstva (Mk 10, 25). A tak ako Ježiš nežiadal od všetkých, aby zanechali

Matouš 5

- **1** Když spatřil zástupy, vystoupil na horu; a když se posadil, přistoupili k němu jeho učedníci.
- **2** Tu otevřel ústa a učil je:
- **3** „Blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské.
- **4** Blaze těm, kdo pláčou, neboť oni budou potěšeni.
- **5** Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví.
- **6** Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni.
- **7** Blaze milosrdným, neboť oni dojdou milosrdenství.
- **8** Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uzří Boha.
- **9** Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť oni budou nazváni syny Božími.
- **10** Blaze těm, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské.
- **11** Blaze vám, když vás budou tupit a pronásledovat a lživě mluvit proti vám všechno zlé kvůli mně.
- **12** Radujte se a jásejte, protože máte hojnou odměnu v nebesích; stejně pronásledovali i proroky, kteří byli před vámi.
- **13** Vy jste sůl země; jestliže však sůl pozbude chuti, čím bude osolena? K ničemu již není, než aby se vyhodila ven a lidé po ní šlapali.
- **14** Vy jste světlo světa. Nemůže zůstat skryto město ležící na hoře.
- **15** A když rozsvítí lampu, nestaví ji pod nádobu, ale na svícen; a svítí všem v domě.
- **16** Tak ať svítí vaše světlo před lidmi, aby viděli vaše dobré skutky a vzdali slávu vašemu Otci v nebesích.
- **17** Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky; nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit.
- **18** Amen, pravím vám: Dokud nepomine nebe a země, nepomine jediné písmenko ani jediná čárka ze Zákona, dokud se všechno nestane.
- **19** Kdo by tedy zrušil jediné z těchto nejmenších přikázání a tak učil lidi, bude v království nebeském vyhlášen za nejmenšího; kdo by je však zachovával a učil, ten bude v království nebeském vyhlášen velkým.
- **20** Neboť vám pravím: Nebude-li vaše spravedlnost o mnoho přesahovat spravedlnost zákoníků a farizeů, jistě nevejdete do království nebeského.
- **21** Slyšeli jste, že bylo řečeno otcům: ‚Nezabiješ! Kdo by zabil, bude vydán soudu.‘
- **22** Já však vám pravím, že již ten, kdo se hněvá na svého bratra, bude vydán soudu; kdo snižuje svého bratra, bude vydán radě; a kdo svého bratra zatracuje, propadne ohnivému peklu.
- **23** Přinášíš-li tedy svůj dar na oltář a tam se rozpomeneš, že tvůj bratr má něco proti tobě,
- **24** nech svůj dar před oltářem a jdi se nejprve smířit se svým bratrem; potom teprve přijď a přines svůj dar.
- **25** Dohodni se se svým protivníkem včas, dokud jsi s ním na cestě k soudu, aby tě neodevzdal soudci a soudce žalárníkovi, a byl bys uvržen do vězení.
- **26** Amen, pravím ti, že odtud nevyjdeš, dokud nezaplatíš do posledního haléře.
- **27** Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Nezcizoložíš.‘
- **28** Já však vám pravím, že každý, kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zcizoložil ve svém srdci.
- **29** Jestliže tě svádí tvé pravé oko, vyrvi je a odhod' pryč, neboť je pro tebe lépe, aby zahynul jeden z tvých údů, než aby celé tvé tělo bylo uvrženo do pekla.
- **30** A jestliže tě svádí tvá pravá ruka, utni ji a odhod' pryč, neboť je pro tebe lépe, aby zahynul jeden z tvých údů, než aby se celé tvé tělo dostalo do pekla.
- **31** Také bylo řečeno: ‚Kdo propustí svou manželku, ať jí dá rozlukový lístek!‘
- **32** Já však vám pravím, že každý, kdo propouští svou manželku, mimo případ smilstva, uvádí jí do cizoložství; a kdo by se s propuštěnou oženil, cizoloží.

- **33**Dále jste slyšeli, že bylo řečeno otcům: ‚Nebudeš přísahat křivě, ale splníš Hospodinu přísahy své.‘
- **34**Já však vám pravím, abyste nepřísahali vůbec; ani při nebi, protože nebe je trůn Boží;
- **35**ani při zemi, protože země je podnož jeho nohou; ani při Jeruzalému, protože je to město velikého krále;
- **36**ani při své hlavě nepřísahaj, protože nemůžeš způsobit, aby ti jediný vlas zbělel nebo zčernal.
- **37**Vaše slovo buď ‚ano, ano – ne, ne‘; co je nad to, je ze zlého.
- **38**Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Oko za oko a zub za zub.‘
- **39**Já však vám pravím, abyste se zlým nejednali jako on s vámi; ale kdo tě uhodí do pravé tváře, nastav mu i druhou;
- **40**a tomu, kdo by se s tebou chtěl soudit o košili, nech i svůj plášť.
- **41**Kdo tě donutí k službě na jednu míli, jdi s ním dvě.
- **42**Kdo tě prosí, tomu dej, a kdo si chce od tebe vypůjčit, od toho se neodvracej.
- **43**Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítele svého.‘
- **44**Já však vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují,
- **45**abyste byli syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé.
- **46**Budete-li milovat ty, kdo milují vás, jaká vás čeká odměna? Což i celníci nečiní totéž?
- **47**A jestliže zdravíte jenom své bratry, co činíte zvláštního? Což i pohané nečiní totéž?
- **48**Buďte tedy dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.

Matouš 6

- **1**Varujte se konat skutky spravedlnosti před lidmi, jim na odiv; jinak nemáte odměnu u svého Otce v nebesích.
- **2**Když prokazuješ dobrodiní, nechtěj budít pozornost, jako činí pokrytci v synagógách a na ulicích, aby došli slávy u lidí; amen, pravím vám, už mají svou odměnu.
- **3**Když ty prokazuješ dobrodiní, ať neví tvá levice, co činí pravice,
- **4**aby tvé dobrodiní zůstalo skryto, a tvůj Otec, který vidí, co je skryto, ti odplatí.
- **5**A když se modlíte, nebudte jako pokrytci: ti se s oblibou modlí v synagógách a na nárožích, aby byli lidem na očích; amen, pravím vám, už mají svou odměnu.
- **6**Když ty se modlíš, vejdi do svého pokojíku, zavři za sebou dveře a modli se k svému Otci, který zůstává skryt; a tvůj Otec, který vidí, co je skryto, ti odplatí.
- **7**Při modlitbě pak nemluvte naprázdno jako pohané; oni si myslí, že budou vyslyšeni pro množství svých slov.
- **8**Nebudte jako oni; vždyť váš Otec ví, co potřebujete, dříve než ho prosíte.
- **9**Vy se modlete takto: Otče náš, jenž jsi v nebesích, buď posvěceno tvé jméno.
- **10**Přijď tvé království. Staň se tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi.
- **11**Náš denní chléb dej nám dnes.
- **12**A odpusť nám naše viny, jako i my jsme odpustili těm, kdo se provinili proti nám.
- **13**A nevydej nás v pokušení, ale vysvobod' nás od zlého.
- **14**Neboť jestliže odpustíte lidem jejich přestoupení, i vám odpustí váš nebeský Otec;
- **15**jestliže však neodpustíte lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše přestoupení.
- **16**A když se postíte, netvarťte se utrápeně jako pokrytci; ti zanedbávají svůj vzhled, aby lidem ukazovali, že se postí; amen, pravím vám, už mají svou odměnu.
- **17**Když ty se postíš, potřij svou hlavu olejem a tvář svou umyj,
- **18**abys neukazoval lidem, že se postíš, ale svému Otci, který zůstává skryt; a tvůj Otec, který vidí, co je skryto, ti odplatí.

- **19**Neukládejte si poklady na zemi, kde je ničí mol a rez a kde je zloději vykopávají a kradou.
- **20**Ukládejte si poklady v nebi, kde je neničí mol ani rez a kde je zloději nevykopávají a nekradou.
- **21**Neboť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce.
- **22**Světlem těla je oko. Je-li tedy tvé oko čisté, celé tvé tělo bude mít světlo.
- **23**Je-li však tvé oko špatné, celé tvé tělo bude ve tmě. Jestliže i světlo v tobě je temné, jak velká bude potom tma?
- **24**Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům. Neboť jednoho bude nenávidět a druhého milovat, k jednomu se přidá a druhým pohrdne. Nemůžete sloužit Bohu i majetku.
- **25**Proto vám pravím: Nemějte starost o svůj život, co budete jíst, ani o tělo, co budete mít na sebe. Což není život víc než pokrm a tělo víc než oděv?
- **26**Pohleďte na nebeské ptactvo: neseje, nežne, nesklízí do stodol, a přece je váš nebeský Otec živí. Což vy nejste o mnoho cennější?
- **27**Kdo z vás může o jedinou píd' prodloužit svůj život, bude-li se znepokojovat?
- **28**A o oděv proč si děláte starosti? Podívejte se na polní lilie, jak rostou: nepracují, nepředou –
- **29**a pravím vám, že ani Šalomoun v celé své nádheře nebyl tak oděn jako jedna z nich.
- **30**Jestliže tedy Bůh tak obléká polní travu, která tu dnes je a zítra bude hozena do pece, neobleče tím spíše vás, malověrní?
- **31**Nemějte tedy starost a neříkejte: Co budeme jíst? Co budeme pít? Co si budeme oblékat?
- **32**Po tom všem se shánějí pohané. Váš nebeský Otec přece ví, že to všechno potřebujete.
- **33**Hledejte především jeho království a spravedlnost, a všechno ostatní vám bude přidáno.
- **34**Nedělejte si tedy starost o zítřek; zítřek bude mít své starosti. Každý den má dost vlastního trápení.

Matouš 7

- **1**Nesud'te, abyste nebyli souzeni.
- **2**Neboť jakým soudem soudíte, takovým budete souzeni, a jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám.
- **3**Jak to, že vidíš třísku v oku svého bratra, ale trám ve vlastním oku nepozoruješ?
- **4**Anebo jak to, že říkáš svému bratru: ‚Dovol, ať ti vyjmu třísku z oka‘ – a hle, trám ve tvém vlastním oku!
- **5**Pokrytče, nejprve vyjmi ze svého oka trám, a pak teprve prohlédneš, abys mohl vyjmout třísku z oka svého bratra.
- **6**Nedávejte psům, co je svaté. Neházejte perly před svině, nebo je nohama zašlapou, otočí se a roztrhají vás.
- **7**Proste, a bude vám dáno; hledejte, a naleznete; tlučte, a bude vám otevřeno.
- **8**Neboť každý, kdo prosí, dostává, a kdo hledá, nalézá, a kdo tluče, tomu bude otevřeno.
- **9**Což by někdo z vás dal svému synu kámen, když ho prosí o chléb?
- **10**Nebo by mu dal hada, když ho poprosí o rybu?
- **11**Jestliže tedy vy, ač jste zlí, umíte svým dětem dávat dobré dary, čím spíše váš Otec v nebesích dá dobré těm, kdo ho prosí!
- **12**Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy ve všem jednejte s nimi; v tom je celý Zákon i Proroci.
- **13**Vejděte těsnou branou; prostorná je brána a široká cesta, která vede do záhuby; a mnoho je těch, kdo tudy vcházejí.
- **14**Těsná je brána a úzká cesta, která vede k životu, a málokdo ji nalézá.
- **15**Střežte se lživých proroků, kteří k vám přicházejí v rouchu ovčím, ale uvnitř jsou draví vlci.

- [16](#)Po jejich ovoci je poznáte. Což sklízíte z trní hrozny nebo z bodláčí fíky?
- [17](#)Tak každý dobrý strom dává dobré ovoce, ale špatný strom dává špatné ovoce.
- [18](#)Dobrý strom nemůže nést špatné ovoce a špatný strom nemůže nést dobré ovoce.
- [19](#)Každý strom, který nedává dobré ovoce, bude vyťat a hozen do ohně.
- [20](#)A tak je poznáte po jejich ovoci.
- [21](#)Ne každý, kdo mi říká ‚Pane, Pane‘, vejde do království nebeského; ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích.
- [22](#)Mnozí mi řeknou v onen den: ‚Pane, Pane, což jsme ve tvém jménu neprorokovali a ve tvém jménu nevymítali zlé duchy a ve tvém jménu neučinili mnoho mocných činů?‘
- [23](#)A tehdy jim prohlásím: ‚Nikdy jsem vás neznal; jděte ode mne, kdo se dopouštíte nepravosti.‘
- [24](#)A tak každý, kdo slyší tato má slova a plní je, bude podoben rozvážnému muži, který postavil svůj dům na skále.
- [25](#)Tu spadl příval, přihnaly se vody, zvedla se vichřice, a vrhly se na ten dům; ale nepadl, neboť měl základy na skále.
- [26](#)Ale každý, kdo slyší tato má slova a neplní je, bude podoben muži bláznivému, který postavil svůj dům na písku.
- [27](#)A spadl příval, přihnaly se vody, zvedla se vichřice, a obořily se na ten dům; a padl, a jeho pád byl veliký.‘
- [28](#)Když Ježíš dokončil tato slova, zástupy žasly nad jeho učením;
- [29](#)neboť je učil jako ten, kdo má moc, a ne jako jejich zákoníci.

Křesťanská etika: Etické důrazy Nového zákona

I. předpoklad veškeré etiky (kde to celé začíná)

- Křesťanská etika je založena a podmíněna Boží iniciativou: Kristovo vtělení (ztotožnění s člověkem a lidskou situací), smrt a vzkříšení jako uskutečnění a též potvrzení Boží záchrany (1Kor 15,17-19)
- Kristus tak přináší Boží království, které jako nová skutečnost vstupuje do pozemské reality; Kristova událost je tedy přelomem věků (v kosmickém, univerzálním, ale též osobním smyslu) – (2 Kor 5,16-21; Kol 1,19-20; Ř 3,24-26; aj.)
- etika je potom důsledkem této Boží iniciativy; jedná se o konkrétní živou podobu následování Krista v životě jednotlivce, nikoliv systém etických norem, které člověk “dotazníkovou formou” plní. (být křesťanem je prostě být člověkem v souřadnicích Ježíšových – (Ef 4,13; 2Kor 3,18; Gal 5,6)
- Pro NZ typické neustálé napětí: starý svět, tento čas, stará přirozenost (Ř 7,15-25) X nový věk, eschaton, moc hříchu zlomena (Ř 6,1-2)

II. Ježíšova etika – Marek

- Kristova cesta utrpení jako podmínka uskutečnění Božího království (3 předpovědi)
=>požadavek následování (“Vezmi na sebe svůj kříž”, Mk 8,34) X nestačíme na to (Mk 14,50)

III. Ježíšova etika – Matouš

1. jádrem je kázání na hoře (Mt 5-7)

- vztah k Zákonu: ano, ale v původním smyslu jako směřování ke skutečnému životu, nikoli prázdné zákonictví (Mt 5,17-20);
- spory o pojetí Zákona mezi Ježíšem a farizeji (sobota, svátky, rozvod, čisté a nečisté, aj.)
- blahoslavenství (Mt 5,1-12): vyhlášení revoluce hodnot v rámci Božího království
- antiteze (Mt 5,21-42): “Slyšeli jste, že bylo říkáno starým..”; zpřísnění požadavků Zákona (laťka ještě výš); zabití, cizoložství, rozvod, přísaha, odplata, láska k nepřátelům
- vrchol - “Budte tedy dokonalí jako...Otec.” (Mt 5,48)
- přístup k druhým (Mt 7,1-5): nikoli soudit, ale nejprve zamést před vlastním prahem
- závěr: 2 alternativy, jak pojmout život (dvě cesty, dva stavitelé, dva stromy, dva učedníci) - (Mt 7,13-27)

- posun zvenku do nitra, srdce člověka (viz antiteze)
- od sebe-ospravedlnění ke spravedlnosti pro dobro těch okolo (nejde o moje dobré svědomí, moje dobré vysvědčení před Bohem, nýbrž o růst království Božího – tedy o růst pravého života)
- všechno shrnuto ve zlatém pravidlu (Mt 7,12) a dvojpříkázání lásky (Mt 22,37-40)

2. další důrazy: pravidla soužití Božího lidu (Mt 18)

- milost předchází poslušnost - člověk nad pravidla, láska nad zákon, odpuštění nad spravedlivý trest!!!(podobnost o nemilosrdném služebníkovi - Mt 18,21-35)
- každý člověk je jedinečný a rovnocenný a nesmírně milovaný (o ztracené ovci Mt 18,10-14)
- osobní zodpovědnost za vliv na druhé, za postoj k nim (Mt 18,5)
- pravá pokora, nikoliv chvástavost a nikoliv sebeponižování (“jako děti” -Mt 18,1-5)

IV. Ježíšova etika – Lukáš + Skutky

- výrazný důraz na Boží péči a pozornost k chudým a utlačovaným (ženy, nemocní, vdovy, pohané): Ježíš se s nimi kamarádil; role Marie při narození Ježíše (Lk 1); o milosrdném Samařanovi (Lk 10,25-37); boháč a stodoly (Lk 12,13-21); boháč a Lazar (Lk 16,19-31); o soudci a vdově (Lk 18,1-8)

- Skutky: společný majetek prvních křesťanů (Sk 2,44 - 45)
- jednota Židů a Pohanů (univerzalita – spasení v Kristu je otevřeno pro všechny: hlavně Sk 10 – Petr a Kornélius a 15,7 - apoštolská rada)

IV. Pavlova etika

- situační dopisy psané v kontextu osobního vztahu s adresáty, nikoli pastýřské listy s "právní" normativitou (spíš naléhavá doporučení než příkré rozkazy; Ř 12,1; 2 Kor 5,20)
- autorita vyplývající z víry v Krista a osobní zkušenosti s ním (tedy základem věrouky i etiky je Ježíš sám, se kterým se apoštol setkává na nejhlubší rovině své bytosti)
- to odráží i struktura Pavlových listů (nejprve učení plynoucí z živé víry, až potom důsledky pro život – tedy pareneze, etické pokyny)

- zdroje etického poznání: Zákon, přirozené poznání (pohanská moudrost, svědomí – Ř 1,19-20; Ř 2,14-15; 1 Tim 1,5), Ježíšovo učení; to vše ve světle vzkříšení (2 Kor 4,13-15; Ř 8,11; Ř 8,34)
- důraz na osobní zodpovědnost jednotlivců i sborů (Ř 15,14)
- napětí mezi indikativem (prohlášením) X imperativem (výzvou): dar X požadavek, víra X skutky: indikativ Boží milosti je však vždy první: (Ř 3,21-30; 1Kor 4,7); současná existence starého a nového světa – stále můžeme zůstat bez Boha (1 Kor 10,12); imperativ ne jako podmínka spasení, ale jako jeho důsledek, k němuž se můžeme stále blížit (Ef 4,13; Ga 5,25; 2 Kor 3,18)
- svoboda a láska (Ga 5,13) – od hříchu, zákona, model, lidí; nikoli jako příležitost k prosazování sebe; láska jako onen cíl, první ovoce Ducha (Ga 5,22-23), největší z Trojice (1Kor 13,13), naplnění Zákona (Ga 5,14)
- konkrétní sféry aplikace: muž a žena, otrok a svobodný, Židé a Pohané, ohled na druhé, stát, charita, aj.

6 Blahoslavenství: umožněné postojové vzorce a jednání dobrého života pro přítomnost i definitivní budoucnost

6.1 Vstupní brána Ježíšovy horské řeči (tzv. Magny charty křesťanské mravnosti). Souvislost s Dekalogem

Začtete-li nebo zaposloucháte-li se do prvních veršů Ježíšovy horské řeči v Matoušově evangeliu, jak Ježíš uviděl zástupy lidí, a proto vystoupil na horu, kam k němu přišli učedníci a on je učil (srov. Mt 5,1-2), vzpomeneme si na výstup Mojžíše na rohu Sinaj/Choreb a jeho tlumočení Boží vůle ostatním. Hned na začátku Ježíšovy promluvy najdeme tzv. blahoslavenství (srov. Mt 5,3-12). Bude užitečné nepřehlédnout, že hned za nimi následuje podobenství o soli země (srov. Mt 5,13) a světle světa (srov. Mt 5,14-1).

Blahoslavenství jako „slavné indikativy“ vrcholí právě v podobenství o soli země a světle světa a stávají se pro ty, kdo je přijali ve víře, imperativy. Uplatňuje se zde základní vzorec biblické, a tedy i křesťanské mravnosti, totiž nejprve dar a pak úkol. Přijetí ospravedlnění na základě víry a mravní opravdovost i „činnorodá existence“ jsou zde neoddelitelně propojeny.³³⁶ Křesťanská obec si tím uvědomuje a připomíná, že má-li přispět k humánnímu utváření světa, má a musí žít hluboce a pravdivě blahoslavenství či celkově cestu Ježíše Krista, i když to znamená být menšinou a přináší nepříjemnosti, nároky, nepochopení, vylučování či jiné ještě větší utrpení. Při snaze se vyhnout potížím, nezdravě přizpůsobovat, ztrácet „oheň Ducha“, politikařit nejsou a nemohou být alternativou, nadějí, silou ke změně bolestných poměrů, ztrácejí svou identitu a mohou být ještě více terčem pohrdání či výsměchu.

Za těmito dvěma podobenstvími přijde památné souvětí, jež zmiňujeme i jinde a jež uvádí, že Ježíš nepřišel zrušit Zákon a Proroky, ale naplnit či uskutečnit je (srov. Mt 5,17). Vychází tak najevo, stejně jako u příkladů antitezí, souvislost tématu Dekalogu a Horské řeči, potažmo postav Mojžíše a Ježíše z Nazaretu, symbolika hory, místo základního vzorce biblické a tím křesťanské mravnosti, totiž nejprve dar a pak úkol, nejprve nabízená darovaná svoboda a jí odpovídající postoje, nejprve umožnění určitých postojů a jednání a uschopnění k nim a až poté výzva k nim jako k znamením pravého lidství či toho, co znamená být skutečně člo-

³³⁶ Srov. Trojan S. Jakub: Kontrasty a alternativy, Praha: OIKOYMENH, 2007, s. 61-62.

věkem dle zkušenosti s Ježíšem Kristem. Ježíšova horská řeč je první z pěti velkých Ježíšových řečí v Matoušově evangeliu, proto nás napadne souvislost s pěti knihami Mojžíšovými v Prvním zákoně a možný výstup, kým je Ježíš jako nový Mojžíš: někdo, kdo přináší a prostředkuje svobodu a učí, jak si ji uchovat a osvědčovat ji. Nyní si jen krátce připomeneme, že blahoslavenství objevíme i v evangeliu podle Lukáše (srov. Lk 6,20b-23), kde jsou součástí tzv. Ježíšovy řeči na rovině (srov. Lk 6,17-49), nicméně symbolika hory nám nemizí, protože Ježíš ji pronáší hned po sestupu z hory (srov. Lk 6,12.17). Vzhledem k významnému postavení blahoslavenství v Ježíšově Horské řeči a protože jsou označována také jako Magna charta křesťanské mravnosti a jsou základem novozákonního étosu vůbec, budeme se jim dále věnovat.

6.2 Zmocňovací slova svobody do přítomné situace i definitivní budoucnosti

Setkáme se s různými překlady příslušného řeckého slova („*makarioi*“): blahoslavení ti nebo vy; blaze těm či vám; šťastní ti nebo vy... Pro orientaci v porozumění obsahům blahoslavenství nám poslouží základy vybraných exegetických a hermeneutických zdrojů.³³⁷

Blahoslavenství představují vstupní bránu Horské řeči (ještě před všemi požadavky a výzvami), preambuli, základ a návod ke čtení následující veršů Horské řeči. Mají charakter daru. Lze je považovat za určité vystižení toho, co Ježíš z Nazaretu přináší a umožňuje těm, kdo svůj život zakládají jedině na důvěře v Boha. Ježíš, v němž se sděluje Bůh, vystupuje jako postava druhého Mojžíše na Boží hoře i mimo horu dole. Vede nás to k události nového exodu (vyvedení) z otroctví a útlaku i k oznámení nového zákona svobody, resp. k zmocňovacím slovům svobody nového začátku nového Božího lidu, která napřimují zvláště nemocné a trpící jakoukoli nouzí. Jsou součástí Horské řeči, kterou můžeme označit i jako určitou Listinu (ústavu) rané církve.

³³⁷ Srov. Drewermann Eugen: Die Seligpreisungen, Düsseldorf: Patmos, 2008; Eugen Drewermann: Das Lukas-Evangelium. Bilder erinnerter Zukunft. Band 1, Düsseldorf: Patmos, 2009; Eugen Drewermann: Das Matthäusevangelium. Erster Teil. Bilder der Erfüllung, Olten: Walter, 1992; Ladislav Heryán: Blahoslavenství v Matoušově evangeliu. Manuskript přednášek a duchovní obnovy, Praha, 2011; Katholisches Bibelwerk e. V., Barbara D. Leicht (Hrsg.): Grundkurs Bibel. Neues Testament 2. Werkbuch für die Bibelarbeit mit Erwachsenen, Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 2002.

Blahoslavenství nabízejí možnost si vyzkoušet, nakolik se může zdařit prožít, co prožil Ježíš z Nazaretu při svém křtu v Jordánu (srov. zde Lk 3,21-22; Mt 3,13-17), když se tento svět otevřel bezprostředně přítomnému živému Bohu a celý život může ještě jednou nově a skutečně začít, když se znovu uchopí podle Boha.

Podíváme-li se pozorně na strukturu Matoušova podání, zjistíme, že první čtyři blahoslavenství vystihují poměry („stavy“) či situace (chudoba, truchlení, bezmoc, hlad a žízeň), které jsou považovány za politováníhodné, žalostné či neuspokojivé. A lidé, jichž se takové poměry a situace týkají, se musí pokládat za nešťastné, neblahoslavené a politováníhodné (a byli by jimi nyní i definitivně), kdyby nemohli svoji situaci prožívat ještě zcela jinak podle Boha, z jeho síly a proměny. První čtyři blahoslavenství tematizují tedy snášení těžkých životních poměrů, okolností a situací, a následující blahoslavenství paralelně k nim vyslovují spíše osvědčení v každodenním jednání, když se člověk naučí vnímat a prožívat dané poměry a situace z hlediska Boha.

Při respektování názorů biblistů ohledně paralelního vystavění struktury blahoslavenství v poměru „čtyři:čtyři“ a „postoje a jednání“ bychom neměli zapomínat na to, že postoje a jednání úzce souvisejí. Postojové vzorce představují určité předpoklady či dispozice pro jednání, jež z nich vychází a jež je zase potvrzuje, utvrzuje a osvědčuje.

Vycházíme z toho, že autor či autoři blahoslavenství je nepíše bez kontextu konkrétních zkušeností a svědectví někde od zeleného stolu, ale odpovídají tím na tíživé poměry a situace (včetně bezmoci, ponižování, vysmívání a pronásledování) a své vyznávané postoje a jednání, které byly menšinové a v nichž bylo potřeba se povzbudit a podpořit, že se je vyplatí vyznávat a žít, i když člověk kvůli nim trpí, je vylučován, lidsky prohrává, je outsider, pronásledován, pošpiňován pomluvami, či dokonce mučen.

Opět si připomeneme, že bibliční svědkové na základě svých zkušeností s Ježíšem Kristem a jeho Bohem a zkušeností s mezilidskými vztahy, lidskými příběhy a dějinami taky sdělují, že žít smysl blahoslavenství (a potažmo i smysl celé Horské řeči) znamená být skutečně člověkem, naplňovat pravé lidství a ideu člověka stvořeného k Božímu obrazu a podobnosti. A můžeme dodat, a tím myšlenku posílit: a to i tehdy, když by se z různých ohledů vyplatilo vnímat, prožívat a jednat jinak či zcela naopak (např. tím získávat pozice, moc, slávu, chválu ode všech, oslňovat, nemít potíže, nebyt zraňován/a, vytěšňován/a na okraj apod.). Každému se zde

nabízejí vodítka pro jeho osobní mravnost a zároveň jsou představeny biblickými autory postoje a jednání, která žil Ježíš Kristus a která se snažila dle jeho příkladu a v Jeho síle prožívat raná křesťanská obec, jež tím předkládá pro církve v různých dobách model života a představuje svůj étos.

Použitý řecký výraz a struktura každého blahoslavenství naznačují, že se jedná (nakonec) o stav štěstí a požehnání, které je následkem působení Ježíše Krista. Používání pojmu v profánní řečtině nás spolu s jednáním Ježíše Krista povede k člověku zbožštělému Bohem. Jsou vyslovena hlavně do přítomnosti a platí i pro eschatologickou budoucnost. Setkáváme se v nich s událostí, která vstupuje do přítomnosti, nemá být nikdy uzavřena, nikdy neskončí, a proto si dělá nárok na platnost ve všech dobách. Vyjadřují se v nich určité postoje nebo situace člověka. Ono štěstí či blahoslavenství ale nespočívá v daném postoji či situaci, ale v Božím zásahu. Prezentují zkušenost Ježíše z Nazaretu i rané křesťanské obce, jež o nich píše.

6.3 „Blahoslavení chudí z Ducha, neboť jejich je království nebeské“ (Mt 5,3)

V různých překladech objevíme „chudí v duchu“, „chudí duchem“, jimž patří nebeské království (bezprostřední účinná láskyplná přítomnost Boží v člověku a mezi lidmi, přebývání živého Boha s lidmi, plnost toho, po čem každý člověk nejhluběji touží: např. pokoje, lásky, radosti, spokojenosti). Přiblížili jsme pojem království nebeské a zaměříme se na porozumění oné chudobě, jež se (i přes rozdílné překlady) vyskytuje v tomto blahoslavenství, které je uvedeno na prvním místě řady blahoslavenství. Předeshleme, že evangelista Lukáš (kromě toho, že přímo oslovuje: „*Blahoslavení/šťastní vy chudí...*“) přidává celkově ke svým čtyřem blahoslavenstvím čtyři zvolání „*Běda vám...*“ (Lk 6,24-26) jako protipóly k blahoslavenstvím a v případě prvního jako opak zaznívá: „*Běda vám, vy bohatí, neboť už máte své potěšení (útěchu)*“ (Lk 6,24; srov. Mt 19,23-24; Jak 5,1-6; Lk 6,19-20; Lk 16,19-31).

Rovněž si kvůli porozumění předestřeme stůl slova z pozadí Prvního zákona: „*Duch Panovníka Hospodina na mně spočívá, abych nesl dobré zprávy ubohým. Poslal mě ovázat srdce ztrápených, vyhlásit svobodu zajatým a propuštění spoutaným...*“ (Iz 61,1); „*Toto praví ten Vznesený a Vyvýšený, jenž žije ve věčnosti a má jméno Svatý: Žiji vysoko a ve svatosti, ale i s tím, kdo je sklíčený a pokorný, abych oživil ducha pokorných, abych oživil srdce sklíčených*“ (Iz 57,15). Na ně naváží slova, která Ježíš z Nazaretu předcítá a interpretuje v moci Ducha na počátku svého